

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering,
byggande och boende

RAPPORT 2016:21

Från kostnad till potential

Slutrapport för stödet att
tillgänglighetsinventera flerbostadshus

Från kostnad till potential

Slutrapport för stödet att
tillgänglighetsinventera flerbostadshus

Titel: Från kostnad till potential
Rapportnummer: 2016:21
Utgivare: Boverket, juni, 2016
Upplaga: 1
Tryck: Boverket
ISBN tryck: 978-91-7563-395-4
ISBN pdf: 978-91-7563-396-1
Sökord: Tillgänglighet, inventering, flerbostadshus,
stöd, kommuner, uppföljning, resultat, slutsatser

Diarienummer: 2580/2015

Rapporten kan beställas från Boverket.

Webbplats: www.boverket.se/publikationer
E-post: publikationsservice@boverket.se
Telefon: 0455-35 30 00
Postadress: Boverket, Box 534, 371 23 Karlskrona

Rapporten finns i pdf-format på Boverkets webbplats.
Den kan också tas fram i alternativt format på begäran.

Förord

Boverket har fått i uppdrag av regeringen att fördela medel enligt förordning (2013:922) om stöd till kommuner för inventering av den fysiska tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet, och att följa upp stödets utfall i en slutrapport. Stödet har förvaltats i samband med Boverkets tredje delmål inom ramen för Strategin för funktionshinderpolitiken 2011–2016, som haft till uppgift att stimulera fler kommuner att tillgänglighetsinventera flerbostadshus. Arbetet med och uppföljningen av stödet har därför skett parallellt med delmål 3.

Motivet för en tillgänglighetsinventering är ett strategiskt arbete för att möta individens behov och på så vis bidra till att skapa ett samhälle som alla människor kan delta i, på jämlika villkor. Det finns många olika inventeringsverktyg, ambitionsnivåer, målgrupper, syften och idéer om hur en inventering kan gå till. Uppföljningen av stödet visar att det finns tydliga trender kring detta, vilket rapportens titel också skildrar.

Rapporten har sammanställts av Andreas Johansen. I arbetet med stödet har även Hanna Faming, Olivera Kotevski och Carl-Magnus Oredsson deltagit. Kvalitetssäkringen har involverat Victor Dahlberg, Ewa Krynicka Storskog och Lars Estlander.

Karlskrona juni 2016

Janna Valik

generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	5
48 kommuner fick stöd	5
Inventeringen ger information och kunskap	6
Resultatet är jämnt fördelat	6
Inventering är ett projekt som skapar samarbete.....	7
Inventeringen motiveras huvudsakligen genom demografin	7
Slutrapportens avgränsningar	8
Uppdraget	9
Syftet är ett strategiskt kunskapsbyggande	9
Stödets omfattning	10
Kommunens ansökan	11
Slutrapporterna har varierande kvalitet	11
Boverkets material om tillgänglighetsinventering	13
Handbok om tillgänglighetsinventeringar	13
Webbmaterial	14
Möten	15
Stödets översiktliga resultat.....	17
Stödets fördelning mellan kommunerna	20
Boverkets bostadsmarknadsenkät.....	21
Informationen om stödet har nått fram.....	22
”Först till kvarn”-principen.....	23
Lika vanligt med lägre som högre sökbelopp.....	24
Högre stödsumma till större bestånd	25
Vad gjorde de kommuner som blev utan stöd?	26
De flesta använde TIBB	27
Kommunens information till medborgarna	29
Den drivande faktorn är också den största utmaningen.....	30
Slutsatser	32
Ökat samarbete, även med privata fastighetsägare	32
De flesta vill kunna planera smartare.....	32
Inventeringsresultaten är värdefulla för fler än kommunerna	33
Många kommuner vill använda tillgänglighetspotentialen	33
Inventeringen kan vara kostnadsbesparande	33
Referenser	35
Tryckta källor	35
Otryckta källor	36

Sammanfattning

Under åren 2014 och 2015 har Boverket haft i uppdrag att fördela 15 miljoner kronor till kommuner som vill inventera tillgängligheten i det lokala flerbostadshusbeståndet enligt förordning (2013:922) om stöd till kommuner för inventering av den fysiska tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet. Stödet har varit mycket eftertraktat vilket syns både i intresset för Boverkets aktiviteter kring och i söktrycket på stödet. Antalet godkända ansökningar innebar att drygt 17 miljoner kronor hade kunnat betalas ut i stöd både 2014 och 2015, vilket innebär en totalsumma på närmare 35 miljoner kronor.

Stödet för tillgänglighetsinventeringar av flerbostadshus har hanterats parallellt med Boverkets arbete med delmål 3 inom Strategin för funktionshinderpolitiken 2011–2016, som syftar till att fler kommuner ska genomföra en inventering. Boverket har producerat rapporter, en handbok, broschyrer, vykort, webbsidor, en webbguide och en nedladdningsbar bildpresentation samt hållit en rad möten under 2014 och 2015.

48 kommuner fick stöd

Totalt inkom 99 ansökningar från 74 kommuner. Ett flertal kommuner som blev utan stöd första året sökte även andra året, och några kommuner lämnade in dubbla ansökningar. Medborgarna meddelades inventeringarnas resultat via webb och media.

- 48 kommuner har med hjälp av stödet inventerat sammanlagt 27 462 entréer som når 191 750 lägenheter.
- 36 av kommunerna valde TIBB (Tillgänglighet i befintligt bestånd), ett webbaserat verktyg för att göra tillgänglighetsinventeringar, som inventeringsverktyg. Övriga kommuner använde eget verktyg, konsultens verktyg, instrumentet Housing Enabler eller verktyget T-märkning.
- 32 kommuner valde att upphandla en konsult för genomförandet av inventeringsarbetet.
- De 48 stödmottagande kommunerna har 2 309 126 folkbokförda medborgare vilket i dagsläget utgör cirka 24 procent av Sveriges befolkning.

Samtidigt meddelar både små och stora kommuner att det uteblivna stödet inneburit ett inställt inventeringsprojekt. Dessa kommuner efterfrågar en fortsättning på stödet och ett fortsatt informationsarbete från Boverket.

Inventeringen ger information och kunskap

Inventeringsarbetet ger information och kunskap som kan stärka ett fortsatt arbete med tillgänglighet på olika sätt, som i planering, förmedling av bostäder eller fysiska förbättringsinsatser.

- 41 stödmottagare ska använda resultatet i planeringsarbeten som exempelvis bostadsförsörjning och fysisk planering.
- 33 stödmottagare har identifierat var tillgänglighetspotentialen finns i dag och ska använda detta i för att effektivisera förmedlingen av bostäder.
- 44 stödmottagare ska använda resultatet i en konkret åtgärdsplan för att förbättra tillgängligheten i flerbostadshus.

Stödbeloppen är förhållandevis små i förhållande till den nytta som genereras. Kunskapsunderlagen som skapas ger möjlighet att på ett bra sätt kunna prioritera och därmed skapa förståelse för det fortsatta arbetet.

Resultatet är jämnt fördelat

Stödet blev jämnt fördelat både geografiskt och storleksmässigt trots en kritiserad ”först till kvarn”-princip, där ansökningarna beviljades i den turordning de kommit in till Boverket. Det var inte givet att större kommuner inventerade fler entréer än mindre kommuner. Inventeringarna för hur entrén med mera undersöktes har ibland avgränsats till bostadsområdet, ibland till att endast omfatta användarperspektivet rörelseförmåga. De flesta inventerade däremot både ur användarperspektiven rörelseförmåga och orienteringsförmåga, som syn, hörsel och kognition.

Stödbeloppet till en enskild stödmottagare kunde maximalt uppgå till 500 000 kronor. Ungefär lika många stödmottagare sökte belopp lägre än 300 000 kronor som maxbeloppet, båda åren. Storleken på stödbeloppet hade i regel att göra med inventeringens omfattning, eller antal inventerade entréer.

Stödet var utformat på så sätt att stödmottagaren fick 75 procent av beloppet vid beslutstillfället och resterande 25 procent då slutrapportering lämnats in tillsammans med en begäran om slutlig utbetalning. Slutrapportering av inventeringsresultaten skulle lämnas in till Boverket senast

den 1 november 2015 oavsett vilket år stödet utbetalades. En kommun återbetalade stödbeloppet på grund av utebliven slutrapport. En annan kommun fick återkrav på stödbeloppet då den utförda inventeringen inte kunde motivera det utbetalda stödet.

Inventering är ett projekt som skapar samarbete

Inventeringens bredd, med allt från behovsanalys, bostadsförsörjning, fastighetsförvaltning, bostadsanpassning och strategiska planeringsfrågor med mera, visar att inventeringen är ett projekt som skapar samarbete. Stödmottagarnas slutrapporter vittnar om samarbeten internt över förvaltningsgränser och externt mellan kommunen och fastighetsägare, bostadsrättsföreningar samt en rad olika funktionshinderförbund. Inventeringen har lett till att kommuner i många fall tagit kontakt med fastighetsägare de tidigare saknat samarbete med.

Boverkets bostadsmarknadsenkät visar att kommunerna fram till 2014 främst inventerade allmännyttan. Boverket rekommenderade därför ett samarbete med privata fastighetsägare kring inventeringsarbetet, både i informationen om stödet och i handboken. Stödets utfall visar att ungefär hälften av stödmottagarna har involverat privata fastighetsägare, vilket är en positiv utveckling.

Inventeringen motiveras huvudsakligen genom demografin

Alla Sveriges kommuner står inför samma utmaning; att om tio år är fyrtioåringarna mellan 75 och 85 år gamla. Söktrycket på stödet visar att allt fler kommuner ser tillgänglighetsinventeringen som ett sätt att hantera planeringen av bostadsförsörjningen inför de ökande behoven av fungerande bostäder, kvarboendepincipen och att antalet personer över 80 år beräknas öka från cirka 507 000 till över 820 000 åren 2016–2030. Där finns även utmaningarna i samband med renoveringar av miljonprogrammets flerbostadshusområden. Utmaningen är inte längre en abstrakt framtidsbild utan en dagsaktuell arbetsuppgift.

Slutrapportens avgränsningar

Slutrapportens avgränsningar följer av 8 § i förordning (2013:922) om stöd till kommuner för inventering av den fysiska tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet, av vilken följer att Boverket senast den 30 juni 2016 i en rapport ska följa upp och utvärdera stödmottagarnas, det vill säga kommunernas, inventering.

Uppdraget

Under åren 2014 och 2015 har Boverket haft i uppdrag att fördela 15 miljoner kronor till kommuner som vill inventera tillgängligheten i det lokala flerbostadshusbeståndet enligt § 8 förordning (2013:922) om stöd till kommuner för inventering av den fysiska tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet.

Den 1 februari 2014 trädde förordningen i kraft om stöd till kommuner för inventering av den fysiska tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet. Under hösten 2013 tog Boverket fram föreskrifter, Boverkets föreskrifter (2014:2) om stöd till kommuner för inventering av den fysiska tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet, med tillhörande dokument och blanketter som förutom förordningen även låg i linje med det tidigare arbete som Boverket utfört inom ramen för myndighetens tredje delmål ”Fler kommuner ska ha inventerat sitt flerbostadshusbestånd ut tillgänglighets-synpunkt” enligt regeringens strategi ”En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016”. En fördjupning av arbetet med delmål 3 finns i Boverkets fjärde årsrapport ”Strategin för genomförandet av funktionshinderpolitiken 2011–2016”.

Syftet är ett strategiskt kunskapsbyggande

En inventering av tillgängligheten i flerbostadshus innebär att kommunen skapar bättre förutsättningar för den pågående och framtida utvecklingen av flerbostadshusbeståndet. Inventeringen är en del i ett strategiskt kunskapsbyggande där kommunen får information om var och hur tillgängligheten brister, men framför allt kunskap om beståndets potential. Inventeringen ger ett informationsunderlag som kan leda till att bättre beslut fattas och med en ökad kunskap om tillgänglighet kan gamla hinder undanröjas och nya undvikas.

Den fysiska tillgängligheten i flerbostadshuset kan följas upp av Boverket på nationell nivå och av länsstyrelserna på regional nivå med hjälp av kommunernas inventeringar. En sådan uppföljning kan också ligga till grund för framtida beslut om hur staten bör stödja arbetet med tillgänglighet i mötet mellan bostadsanpassningar i privatbostaden och enkelt avhjälpna hinder i den offentliga miljön.

Kommunernas inventeringsarbete stärker samhällets möjligheter att möta den demografiska utvecklingen bland äldre och även utmaningarna i samband med renoveringar av miljonprogrammets flerbostadshusområden.

I dagsläget finns inga tvingande krav på kommuner eller fastighetsägare att genomföra tillgänglighetsinventeringar eller förbättringar i befintliga flerbostadshus. Däremot har kommunen ett bostadsförsörjningsansvar¹ som innebär att skapa förutsättningar för kommuninvånarna att leva i goda bostäder. En bra boendemiljö innebär bland annat att bostäderna är användbara för både boende och besökare. Att inventera flerbostadshusbeståndet i kommunen är därför en viktig strategisk uppgift.

Tillgängligheten bör undersökas ur flera olika användarperspektiv för att skapa en bild av i vilken utsträckning som flerbostadshusen är fysiskt tillgängliga. Exempelvis hindrar inte ett trappsteg en person med nedsatt hörsel på samma sätt som det hindrar en rullstolsburen person, och samtidigt kan det vara en utmaning att förstå vad grannen säger i ett skramligt och ekande trapphus.

Syftet var även att kommunerna ska kunna använda resultatet till mer än bara förbättringsåtgärder. Den nya kunskapen stärker både planeringen och kan ge en effektivare förmedling av bostäder.

Stödets omfattning

Budgeten för stödet var totalt 17,5 miljoner kronor, varav fem miljoner var sökbara under 2014 och tio miljoner under 2015. Till administrativa kostnader och information avsattes 2,5 miljoner kronor. Varje kommun kunde ansöka om maximalt 500 000 kronor som skulle täcka den beräknade kostnaden för inventeringen av flerbostadshus inom kommunens administrativa gräns. Det innebär att inventeringen berör både det kommunalt och det privat förvaltade bostadsbeståndet.

Stödet var utformat på så sätt att stödmottagaren fick 75 procent av beloppet vid beslutstillfället och resterande 25 procent då slutrapportering lämnats in tillsammans med en begäran om slutlig utbetalning. Slutrapportering av inventeringsresultaten skulle lämnas in till Boverket senast den 1 november 2015 oavsett vilket år stödet betalades ut.

Kommunen valde fritt ett inventeringsverktyg som var ändamålsenligt och motsvarade kommunens mål och syfte med inventeringen. Genomförandet kunde utföras av olika aktörer som exempelvis konsulter, fastighetsägare, bovärdar, studenter eller intresseorganisationer. Ett krav var att stödmottagaren informerade medborgarna om inventeringens resultat.

De fysiska avgränsningarna för inventeringen var den fysiska tillgängligheten i flerbostadshus geografiskt belägna inom kommunens administra-

¹ Lag (2000:1383) om kommunernas bostadsförsörjningsansvar.

tiva gräns. Inventeringen omfattade allmänna utrymmen inuti och i anslutning till byggnaden som entré, trapphus, miljöhus, garage, möjlighet till angoring, tvättstuga och hur man rör sig där emellan.

Kommunens ansökan

Som stöd i utformningen av ansökan hade kommunen dels Boverkets material och dels lokala förutsättningar att utgå från. Ansökan har senare använts av Boverket som underlag för bedömning av om inventeringen uppnått den ambitionsnivå som kommunen själv beskrivit i sin slutrapportering.

I sin ansökan till Boverket skulle kommunen beskriva:

- Kommunens lokala förutsättningar inför inventeringen.
- Mål och syfte med inventeringen.
- Inventeringens omfattning i antal, hus, entréer, lägenheter, fördelning på ägarform.
- Val av inventeringsverktyg.
- Samarbete med externa aktörer och vem som ska inventera.
- Hur kommunen ska informera medborgarna om inventeringen.
- Uppgifter om hur inventeringen ska genomföras.
- Beräknad kostnad för inventeringen.

Slutrapporterna har varierande kvalitet

En del av de slutrapporter som stödmottagarna lämnat in till Boverket är välstrukturerade, lättlästa och följer upp den ambitionsnivå för inventeringen som kommunen själv angett i sin ansökan. Två kommuners slutrapportering utmärker sig som goda exempel: Boden och Göteborg.

Andra slutrapporter är i stället en detaljerad åtgärdsplan för utvalda entréer och svarade snarare på kommunens egna frågor än de kontrollfrågor Boverket följer upp stödmottagarnas arbete med. Vid mötet som Boverket höll i april 2015 ägnades en del av tiden åt att reda ut vad som förväntades av kommunens slutrapport. Även broschyren om stödet visade tydligt vad som förväntades i slutrapporteringen.

Många stödmottagare har lämnat in den upphandlade konsultens rapport som med konsultens ord svarar på kommunens frågor, i stället för en slut-

rapport som med kommunens röst berättar om hur inventeringsresultatet ska användas i kommunens fortsatta arbete.

Boverkets material om tillgänglighetsinventering

Boverket har tagit fram ett brett urval av material inom ramen för delmål 3 och stödet. Arbetet med delmål 3 har pågått under hela strategiperioden 2011–2016.

Handbok om tillgänglighetsinventeringar

Boverket har tagit fram en handbok ”Inventera tillgängligheten i flerbostadshus”. Den pedagogik som utvecklades i handboken präglade också det övriga material och de informationsinsatser som producerades inom ramen för delmål 3 och stödet. Handboken sätter in inventeringsarbetet i sitt sammanhang genom att åskådliggöra processen i tre steg: före, under och efter inventeringen. Den praktiska inriktningen valdes för att göra handboken mer konkret och användbar men också för att underlätta framtida kompletterande inventeringar. I uppdraget har även en broschyr om stödet tagits fram.²

I utvecklingen av handboken ville Boverket även lyfta möjligheten att inventeringsresultatet skulle kunna användas till mer än att ta fram en åtgärdsplan. Handbokens pedagogik vilar därför på uttrycket planera-förmedla-förbättra, som symboliserar inventeringsresultatets tre möjliga användningsområden. En inventering av tillgängligheten bör fylla det behov som är mest angeläget för kommunens invånare. Målet är inte bara att genomföra en inventering, den ska dessutom utgöra en grund för kommunens fortsatta arbete:

- *Planering* innebär att kommunens nya kunskap stärker ett strategiskt och långsiktigt arbete för att på olika sätt tillgodose behoven av fysisk tillgänglighet i flerbostadshusen.
- *Förmedling* innebär att kommunen efter en inventering kan utföra en mer träffsäker förmedling av lämpliga bostäder.³
- *Förbättringar* ska vara kostnadseffektiva. Utifrån inventeringens resultat kan kommunen lättare prioritera bland de insatser som kan utfö-

² Boverket 2014: Information om stöd till inventering av den fysiska tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet.

³ Se till exempel hur Senior Göteborg och Boplats.se informerar medborgarna med hjälp av T-märkning:

http://issuu.com/vartgoteborg/docs/bo_bekv_mt_hemma_guiden_low/0.

ras, så att såväl boende som besökare gynnas av att rätt förbättring utförs på rätt plats.

Handboken uppmanar kommunen att ta vara på de lokala förutsättningarna och att se tillgänglighetsinventeringen som ett tillfälle att stärka samarbeten mellan olika förvaltningar, fastighetsägare och andra aktörer. Handboken ger även exempel på olika ambitionsnivåer i inventeringarna, där en hög ambitionsnivå kan innebära att inventeringen tar hänsyn till flera användarperspektiv samtidigt. Ett konkret exempel på det är att inventeringen inte bara undersöker om byggnaden har hiss, utan även om hissdörren är lätt att öppna och om personen i hissen kan se eller höra vilket våningsplan hissen stannar på. Ambitionsnivån kan även innebära att anlita konsulter eller att använda inventeringen som en kompetenshöjande insats för sina anställda, att inventera särskilda bostadsområden, fastighetstyper eller att inventera samtliga flerbostadshus.

Webbmaterial

Parallellt med delmål 3 och stödet har Boverket publicerat två serier webbsidor där det tryckta materialet formats om för webben. Där finns även en nedladdningsbar bildpresentation⁴ som kan användas för att ge en övergripande bild av inventeringsarbetets möjligheter, till exempel då en nämnd sammanträder eller vid introduktionsmöte av projektet för förvaltningspersonal, information till samarbetspartners som fastighetsägare med flera.

Delmål 3 har en egen serie webbsidor⁵ som ger en kort bakgrund och lyfter fram fördelarna med att inventera, hur en inventering genomförs och vad den kan användas till. Här finns även tre goda exempel där kommunerna Trelleborg, Linköping och Sandviken berättar om sina inventeringar.

Stödet har en serie webbsidor⁶ som utöver ovan nämnda sidor även beskriver stödet och listar stödmottagare som inspirations- och kunskapskällor för andra kommuner.

⁴ Direktlänk till bildspel: <http://www.boverket.se/contentassets/d9ddaa6261324e4eb3c0187e68cbe4ac/inventera-tillgangligheten.pptx>.

⁵ Webbsidor om delmål 3: <http://www.boverket.se/sv/byggande/tillganglighet--bostadsutformning/inventering-av-bostadsbestandet/>.

⁶ Webbsidor om stödet: <http://www.boverket.se/sv/bidrag--garantier/kommuner/stod-for-inventering-av-tillganglighet/>.

En webbguide⁷ har även tagits fram som en digital kortversion av handboken. Boverket har även berättat om arbetet med stödet på Tillgänglighetsbloggen.⁸

Möten

Boverket har genomfört möten och deltagit på konferenser med syfte att informera om stödet och att stödja stödmottagarnas arbete med slutrapporteringen.

Under mars⁹ och april¹⁰ 2014 genomförde Boverket inspirationsträffar i Hässleholm, Nässjö, Östersund och Västerås. Syftet var att inspirera till att inventera och att informera om möjligheterna med att söka stödet. Deltagarna fick även med sig det publicerade materialet och en ansökningsblankett till stödet. Målgruppen var bland annat tjänstemän och handläggare, fastighetsägare och förvaltare och intresseorganisationer. Varje träff avslutades med en kort, anonym och individuell utvärdering. Resultatet samlades ihop efter varje träff och användes för att förbättra genomförandet av nästkommande träff.¹¹ Totalt deltog 131 personer, de flesta från kommuner (72) och fastighetsbolag (38). Övriga deltagare var konsulter (8), intresseorganisationer (6), länsstyrelser (4) och politiker (3).

Under april 2015 genomförde Boverket en informationsträff i Stockholm med syfte att stödja stödmottagarnas arbete med slutrapporteringen. Under träffen berättade en tillgänglighetsinspiratör om nyttan av en inventering och Boverket gav en lägesrapport om ansökningarna så som det blivit under 2014–2015. Två kommuner berättade om hur de arbetat och hur de ska använda resultatet från inventeringarna. Efter bordsdialoger och en diskussion i helgrupp avslutade Boverket med en bild av vad som förväntas i slutrapporteringen från de kommuner som tagit emot stödet.

Målgruppen för träffen var bland annat tjänstemän och handläggare från kommuner, fastighetsägare och förvaltare, konsultföretag samt intresseorganisationer. Totalt deltog 45 personer, de flesta från kommuner (23) och fastighetsbolag (8). Övriga deltagare var intresseorganisationer (7), konsulter (6) och en forskare.

⁷ Webbguide om inventering: <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/guider/guide-for-inventering-av-tillgangligheten-i-flerbostadshus/>.

⁸ Tillgänglighetsbloggen om stödet: <http://blogg.boverket.se/2014/01/31/lansering-av-stod-och-handbok/>.

⁹ Inspirationsträff del 1: <http://blogg.boverket.se/2014/04/01/inspirationstraffar-del-1/>.

¹⁰ Inspirationsträff del 2: <http://blogg.boverket.se/2014/04/11/inspirationstraff-del-2/>.

¹¹ Feedback på inspirationsträff: <http://blogg.boverket.se/2014/04/11/feedback-pa-inspirationstraffarna/>.

Boverket har även deltagit med en talepunkt på konferenser om stödet och hur det har utvecklats vid nationell tillgänglighetskonferens i Trelleborg¹² och Luleå¹³ under 2014 och vid möte hos SABO i februari 2015 med syftet att få fler företag inom allmännyttan att tillgänglighetsinventera.

Arbetet har även presenterats på Boverkets samrådsmöten med funktionshinderförbunden den 24 oktober 2013 och den 12 februari 2014.

¹² Tillgänglighetskonferens i Trelleborg:
<http://www.trelleborg.se/sv/aktuellt/nyheter/2013/oktober/trelleborg-arrangerar-nationell-tillganglighetskonferens/>.

¹³ Tillgänglighetsbloggen om Luleå:
<http://blogg.boverket.se/2014/04/07/tillganglighetskonferensen-i-lulea/>.

Stödets översiktliga resultat

Totalt inkom 99 ansökningar från 74 kommuner. Ett flertal kommuner som blev utan stöd första året sökte även andra året, och några kommuner lämnade in dubbla ansökningar.

Stödet har finansierat tillgänglighetsinventeringar av flerbostadshus med följande utfall:

Tabell 1 Stödets utfall i totalsiffror

	2014	2015	Totalt
Antal kommuner	16	32	48
Entréer	10 745	16 717	27 462
Lägenheter	58 002	133 748	191 750
TIBB	13	23	36
Konsult	12	20	32
Befolkning	487 334	1 821 792	2 309 126

Källa: Kommunernas slutrapportering

Tabell 1 visar totala siffror uppdelat på år. De 48 kommunerna har inventerat sammanlagt 27 462 entréer vilka når 191 750 lägenheter. De stöd-mottagande kommunerna har 2 309 126 folkbokförda invånare, vilket motsvarar nästan en fjärdedel av Sveriges befolkning.

En majoritet av kommunerna, 36 stycken, valde TIBB som inventeringsverktyg. Övriga använde eget verktyg, konsultens verktyg, Housing Enabler eller T-märkning. 32 kommuner valde att upphandla en konsult för genomförandet av inventeringsarbetet.

Underlaget i kommunernas slutrapporter är inte tillräckligt för att fastställa den exakta fördelningen av inventerade entréer mellan allmännyttan, privata hyresrätter, bostadsrätter och ägarlägenheter. Av de 48 kommuner som fick stöd uppger 21 att de endast inventerat allmännyttans flerbostadshus och 19 att de haft ett samarbete med privata fastighetsägare. I åtta fall gick det inte att utläsa upplåtelseformen. Av de kommuner som valt att inventera det privata flerbostadshusbeståndet hade flera poängterat för fastighetsägarna att ett deltagande i inventeringen inte skulle följas av några krav på ytterligare insatser.

Tabell 2 Antal kommuner och resultatets användningsområde

	2014	2015	Totalt
Kommuner	16	32	48
Planering	14	27	41
Förmedling	10	23	33
Förbättring	16	28	44

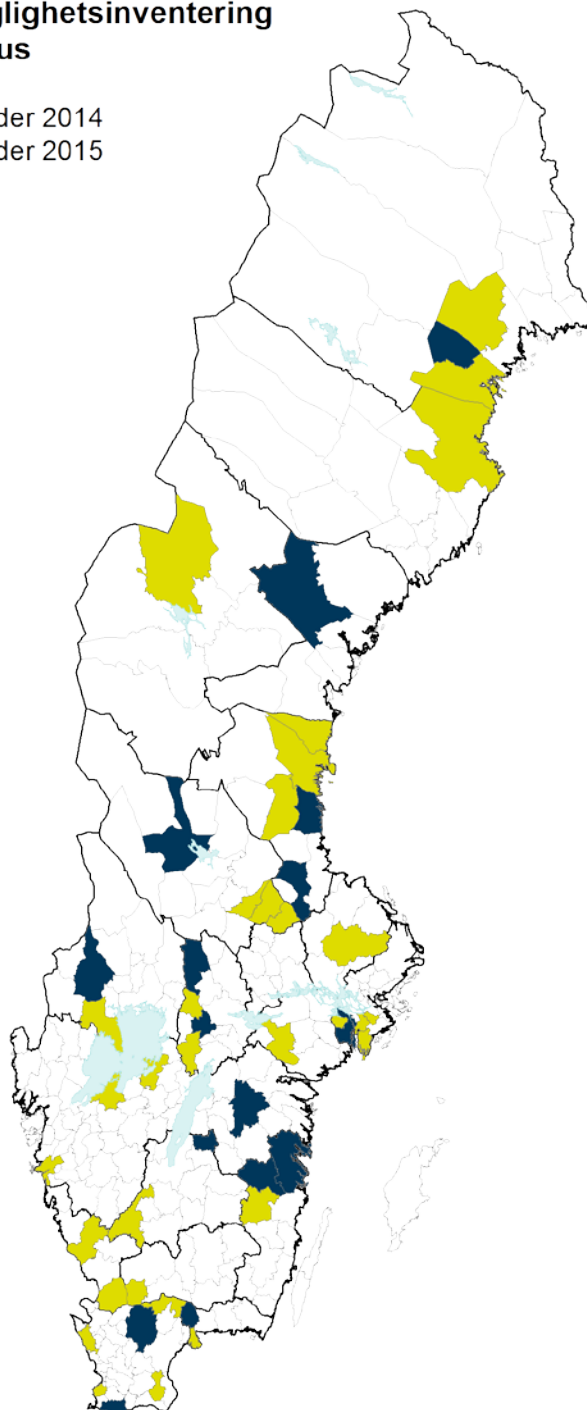
Källa: Kommunernas slutrapportering

Så hur kommer stödmottagarna använda sig av inventeringsresultatet? Nästan alla kommuner vill använda det som kunskapsunderlag i olika typer av planeringsarbete, och använda det som underlag för en ny plan för förbättringsåtgärder i flerbostadshusen. Flertalet av kommunerna, 33 stycken, avser att använda inventeringsresultatet för att effektivisera förmedlingen av bostäder, eftersom inventeringen identifierade vilka flerbostadshus som redan i dag har en god nivå på tillgängligheten.

Karta 1 Visar den geografiska spridningen på stödmottagande kommuner. Bilden återspeglar stödets jämna fördelning mellan stora, mindre och mellanstora kommuner:

Stöd för tillgänglighetsinventering av flerbostadshus

- Stöd beviljat under 2014
- Stöd beviljat under 2015

Stödets fördelning mellan kommunerna

Som ett led i stödets utformning genomförde Boverket en konsekvensutredning i vilken framkom att det var ”svårt att förutsäga ansökningstillströmningen” på förhand.¹⁴ Utfallet visar att stödet låg rätt i tiden och dessutom i många fall var utslagsgivande för om en kommun alls skulle genomföra en inventering, vilket vi ska återkomma till längre fram. Boverket föreslog två beslutstillfällen per år och båda åren fylldes kvoten vid första beslutstillfället.

Tabell 3 Totalt ansökt, godkänt samt utbetalat stödbelopp (kr) per år

År	Ansökt	Godkänt	Utbetalat
2014	18 940 484	17 114 445	4 913 650
2015	18 984 744	17 627 494	10 264 586
Totalt	37 925 228	34 741 939	15 178 236

Källa: Kommunernas slutrapportering

I tabell 3 ser vi att söktrycket var jämnt fördelat båda åren.

Under 2014 lämnade Boverket ekonomiskt stöd till 16 kommuner för inventering: Trelleborg, Älvsbyn, Lekeberg, Södertälje, Hällefors, Mora, Sollefteå, Olofström, Arvika, Vimmerby, Tranås, Västervik, Sandviken, Linköping, Hässleholm samt Söderhamn. Totalt inkom 49 ansökningar om 18 940 484 kr, varav godkänt belopp var 17 114 445 kr. Den del som inte godkändes var för insatser som bedömdes ligga utanför stödets syfte. För 2014 betalades totalt 3 685 236 kronor ut i förskott. Två kommuner sände in dubbla ansökningar varför det totala antalet ansökningar anges som 47 i tabellerna nedan.

Under 2015 lämnade Boverket ekonomiskt stöd till 32 kommuner för inventering: Avesta, Boden, Bollnäs, Botkyrka, Falkenberg, Gislaved, Göteborg, Hedemora, Helsingborg, Huddinge, Hudiksvall, Hultsfred, Karlskoga, Katrineholm, Krokoms, Laholm, Laxå, Lidköping, Malmö, Mariestad, Markaryd, Nordanstig, Nykvarn, Nynäshamn, Osby, Piteå, Skellefteå, Säffle, Säter, Sölvesborg, Tomelilla. Totalt inkom 52 ansökningar om 18 984 744 kr, varav godkänt belopp var 17 627 494 kr. Den del som inte godkändes var i likhet med föregående år sådana insatser som bedömdes ligga utanför stödets syfte. För 2015 betalades totalt 7 698 440 kronor ut i förskott.

Resterande belopp oavsett år utbetalades efter att slutrapportering och begäran om slutlig utbetalning kommit in till Boverket i slutet av 2015.

¹⁴ Konsekvensutredning IFT 1, s. 6, Boverket, dnr 1399-5010/2013.

Osby kommun genomförde en inventering men återbetalade stödbeloppet då slutrapporteringen inte blev klar inom den tidsram som satts för stödets villkor.

Tabell 4 Antal kommuner och totalt stödbelopp (kr) per stödintervall och år

Stödintervall (tkr)	2014	Stödbelopp	2015	Stödbelopp	Båda åren	Summa stödintervall
1–299	8	1 228 650	16	3 326 111	24	4 554 761
300–449	2	735 000	6	2 052 250	8	2 787 250
450–500	5	2 950 000	10	4 886 225	15	7 836 225
Totalt:	15	4 913 650	32	10 264 586	47	15 178 236

Källa: Kommunernas slutrapportering

Stödintervallerna i tabell 4 visar att de flesta (24) haft behov av ett belopp lägre än 300 000 kronor, samtidigt som en tredjedel (15) ansökt och tilldelats maxbeloppet om 500 000 kronor. Skillnaden är i regel omfattningen på antal inventerade entréer så som konstateras nedan.

Boverkets bostadsmarknadsenkät

Med hjälp av Boverkets årliga bostadsmarknadsenkät (BME) som skickas ut till alla kommuner runt årsskiftet kan Boverket följa och analysera den generella utvecklingen för tillgänglighetsinventeringar. Svaren i enkäten är kommunernas egna bedömningar av nuläget och ger en bild av förutsättningarna inför året. Med anledning av Boverkets arbete med delmål tre har frågorna i enkäten vidareutvecklats vid två tillfällen: dels inför nollmätningen 2011, dels parallellt med framtagandet av handboken hösten 2013.

I enkäten för år 2010 infördes en fråga om inventering av flerbostadshusbeståndet, med en följdfråga om inventeringen gjorts ur tillgänglighets-synpunkt. I 2013 års enkät utvecklades frågeställningens fokus på tillgänglighet med följdfrågor om de undersökta flerbostadshusen var kommunalt eller privat förvaltade, vilket årtal inventeringen genomförts, om inventeringen genomförts för att stärka arbetet med strategisk planering, förmedling av bostäder eller för att skapa en plan för förbättringsinsatser samt vilket inventeringsverktyg som använts. Enkäten ställer även frågor om vad som har inventerats i flerbostadshusen; om det är lägenheternas invändiga utformning, förekomst av hiss, soprum, tvättstuga, närhet till service och kommunikationer, upprustningsbehov eller annat.

Tabell 5 Har det gjorts en inventering av flerbostadshusbeståndet?

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Inventeringar av flerbostadshusbeståndet	60	69	81	85	116	-	134
Därav ur tillgänglighetssynpunkt	31	32	35	35	116	-	134

Årtalen avser Bostadsmarknadsenkäten för respektive år. Notera att siffrorna beskriver det gångna året, så avser siffrorna för år 2010 ingångsläget mellan 2009 och 2010.
Källa: Boverkets bostadsmarknadsenkät.

Av svaren från Bostadsmarknadsenkäten från våren 2010 framgår att 31 kommuner hade genomfört tillgänglighetsinventeringar, ett antal som ökat till 134 kommuner år 2014. Här ingår alla kommuner som i någon mening tillgänglighetsinventerat flerbostadshusbeståndet, oavsett omfattning. Att det är ett stort hopp i tabellen mellan 2013 och 2014 kan bero på att tillgänglighet då gjordes till det primära i frågeställningen.¹⁵ Åren 2010–2013 ställdes en generell fråga om kommunen hade genomfört en inventering av flerbostadshusbeståndet, där tillgänglighetsaspekten var en av flera underliggande svarsalternativ som lätt kunde förbigås, medan den utgjorde huvudfrågan åren 2014 och 2016.

Frågan om det skett någon tillgänglighetsinventering var inte med i Bostadsmarknadsenkäten år 2015 men återkom igen 2016. I enkäten 2016 svarade 134 kommuner att de har tillgänglighetsinventerat bostadsbestånd. Det är höjning med 18 kommuner sedan 2014 då frågan senast ställdes i enkäten. Man bör dock ha i åtanke att enkäten hade en högre svarsfrekvens 2014 än 2016. År 2016 var det 132 kommuner som svarade att de helt eller delvis har tillgänglighetsinventerat det kommunala beståndet medan endast 53 kommuner svarade ja eller delvis på samma fråga angående det privata bostadsbeståndet. Det privata bostadsbeståndet har alltså inte inventerats i samma utsträckning som det kommunala beståndet.

Informationen om stödet har nått fram

Sammantaget ansöktes det om 37 925 228 kr varav godkänt belopp var 34 741 939 kr. Godkänt belopp omfattar de insatser som stödet var avsett till. Ett antal kommuner sökte även för att täcka kostnader för förarbeten som exempelvis mötestid i nulägesanalys och tid som lagts på att utforma själva ansökan till Boverket. Andra kommuner sökte för att täcka kostna-

¹⁵ Jämför BME 2010–2013 (del 4, fråga 15) respektive BME 2014 och 2016 (del 5, fråga 44–48).

der för efterarbeten som exempelvis tillgänglighetsanpassningar. Stödet är emellertid endast avsett att täcka kostnader för genomförandet av inventeringsarbetet.

Ungefär 92 procent av totalt ansökta medel rörde avsedda insatser, vilket innebär att Boverkets information om stödet har tolkats på ett korrekt sätt av sökande kommuner.

”Först till kvarn”-principen

Boverket valde att använda sig av ”först till kvarn”-principen, dvs. ansökningarna beviljades i den turordning de kommit in till Boverket. Fördelarna med att använda denna princip, framför att arbeta fram en specifik urvalsmetod till investeringsstödet, är att metoden inte är resurskrävande. Samtidigt har stödet under 2014–2015 haft en god fördelning geografiskt samt mellan stora och små kommuner. Kommunerna har också haft samma tillgång till information om ansökningsprocessen för investeringsstödet på Boverkets webbplats, som sänts ut till samtliga kommuner i god tid innan Boverkets inspirationsträffar om stödet.

Utformningen av stödet har mött en del kritik, såväl från kommuner som beviljades stöd som från kommuner som inte fick något stöd. Det har bland annat handlat om att större och mindre kommuner har olika förutsättningar att driva utvecklingsarbete, att Boverkets fyra inspirationsträffar genomfördes under några veckors tid i april 2014 och därmed inte gav kommunerna samma information samtidigt samt att stödet borde ha fördelats utifrån ambitionsnivå och inte utifrån ”först till kvarn”-principen.

En del av den kritik som förts fram tas upp i utredningen *Bostäder att bo kvar i*. Hit hör att stödet inte bara borde ha riktat sig till kommunerna, dels då inventeringen förutsätter fastighetsägarens samverkan, dels då inventeringen i en del fall faktiskt utförts av bostadsbolaget; att stödet borde ha kunnat användas också till att skapa åtgärdsprogram, något som ofta ingår i verktygen och också efterfrågas; samt att resultaten är svåra att jämföra mellan kommuner eftersom vilket inventeringsverktyg man använt sig av varierar.¹⁶

Jämförbarhet är viktigt för att bedöma utvecklingen på många områden i samhället. Frågan är om det har någon väsentlig funktion för hur tillgänglighetsarbetet utvecklas i lokala flerbostadshusbestånd? Tillgänglighetsnivån i flerbostadshus är generellt sett låg oavsett kommun men de lokala förutsättningar som ett inventeringsarbete ska svara mot kan variera, inte

¹⁶ SOU 2015:85, s. 57.

vad gäller beståndets omfattning och byggår eller vilka behov som kommuninvånarna har. De inventeringsverktyg som finns fyller olika syften och undersöker olika aspekter på tillgänglighet i flerbostadshus. Därför konkurrerar skapandet av jämförbarhet i det här fallet med den enskilda kommunens möjlighet att möta lokala behov.

Lika vanligt med lägre som högre sökbelopp

Det var på flera sätt en förhållandevis jämn fördelning av stödet under båda åren. Vi ser att storleksfördelningen är ungefär likartad i jämförelsen mellan ansökningar och utbetalningar. Den jämna utvecklingen underlättar en eventuell framtida bedömning av tillströmningen av ansökningar och möjligen även en omvärdering av stödbudgetens storlek. Trots ”först till kvarn”-principen blev utfallet av stödet ändå jämnt fördelat sett till ansökta och utbetalade belopp, som syns nedan i tabell 6 och 7:

Tabell 6 Antal ansökningar per år per stödistervall (tkr)

År	Storleksintervall			Antal ansökningar
	1–299	300–449	450–500	
2014	19	5	23	47
2015	23	11	18	52
Totalt	42	16	41	99

Notera: Ett antal kommuner sökte båda åren vilket ger fler ansökningar än antal kommuner. Totalt sökte 74 kommuner stödet. Källa: Boverket

Tabell 7 Antal utbetalade stöd per år per stödistervall (tkr)

År	Stödistervall			Antal kommuner
	1–299	300–449	450–500	
2014	8	2	5	16
2015	16	6	10	3
Totalt	24	8	15	48

Källa: Boverket

Tabell 6 visar att det kom in totalt 99 ansökningar från 74 kommuner. Skillnaden beror på att de flesta av de kommuner som blev utan stöd 2014 återkom med en ny ansökan inför 2015 års stödutbetalning. Uppdelat i stödistervaller ser vi att söktrycket är ungefär likvärdigt för båda åren, trots att de som ansökte andra året då haft avsevärt längre tid att

formulera en ansökan eller lämna in samma ansökan om de blev utan stöd det första året.

Tabell 7 visar hur de utbetalade stöden fördelade sig inom vissa stödin-tervall de båda åren. Oavsett budgetens storlek mellan åren har både sök-trycket och storleken på de utbetalade stöden fördelat sig relativt lika båda åren, trots att de sökbara medlen fördubblades från fem miljoner kronor 2014 till tio miljoner kronor 2015.

Högre stödsumma till större bestånd

Kommuner som sökte maxbelopp inventerade i regel ett större flerbostadshusbestånd jämfört med kommuner som sökte en lägre stödsumma. Det var även vanligare att kommuner som sökte maxbelopp också hade en större befolkning jämfört med övriga stödmottagare.

Storleken på kommunen, i det här fallet antalet inventerade flerbostadshus och befolkning, var däremot inte de enda utslagsgivande faktorerna för storleken på det ansökta beloppet.

Det finns några få undantag där inventeringen var mindre kostnadskrävande eftersom den omfattat färre aspekter på tillgänglighet eller att strategin varit att endast inventera utvalda typhus. Orsaken bakom en lägre inventeringskostnad, kan med Helsingborgs kommun som exempel vara att inventeringen avgränsats till rörelseförmåga som användarperspektiv. Det är i regel mer resurskrävande att inventera ur fler än ett användarperspektiv där både rörelseförmåga och orienteringsförmåga (syn, hörsel, kognitiv funktionsnedsättning) undersöks i flerbostadshusen.

Olika strategier ger avsiktligt olika resultat

Kommuner som kombinerat ett jämförelsevis högt antal inventerade flerbostadshus ur både rörelse- och orienteringsförmåga är Avesta, Arvika, Botkyrka, Mariestad, Piteå och Tranås. Hur har de gått till väga? Arvika kommun valde att inventera i två etapper där utomhusmiljön undersöktes i hela beståndet, och trapphusmiljön endast i det allmännyttiga beståndet. Botkyrka kommun valde att inventera ett litet antal typhus vars resultat får representera kommunens hela flerbostadshusbestånd. Typhus är en strategi som är kostnadseffektiv, men ger endast en generell nulägesbild av tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet. Se vidare om typhus i nästa avsnitt.

En annan strategi som syntes i slutrapporterna är till exempel att:

De som inte medtas är de ca 300 lägenheter som byggts efter 1998, marklägenheter med villakarakter, samt hus med blandat innehåll av kontor, handel och få lägenhet-

er.¹⁷

De stödmottagande kommunerna har olika lokala förutsättningar sett till geografi, demografi (behovsbilden) och antalet flerbostadshus. Detta innebär två saker. Det ena är att kommuner med ett större skatteunderlag har större möjligheter att regelbundet planera för och bedriva utvecklingsarbeten som exempelvis inventeringar, samtidigt är det mer sannolikt att inventeringsarbetet i sig blir mer omfattande när det väl genomförs. Det andra är att behovet av bra kunskapsunderlag är lika angeläget oavsett kommunens storlek. Så fick Laholm och Söderhamn båda fullt stöd, trots att de inte har mer än runt 25 000 invånare vardera.¹⁸ Detta medan Uppsala, som också hade ansökt om maxbeloppet, tilldelades 161 486 kronor, eftersom det var vad som återstod av de tillgängliga medlen. Uppsala kommun valde trots att man inte fick fullt stöd ändå att genomföra det planerade inventeringsarbetet.

För och nackdelar med typhus som strategi

Typhus är som nämnt ovan en strategi som är kostnadseffektiv, men med baksidan att inventeringsresultatet i jämförelse endast ger en representativ nulägesbild av tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet. Det finns förstås ett strategiskt värde i att skapa en översiktlig bild.

Under 2007 till 2008 genomförde Boverket en rikstäckande undersökning¹⁹ av byggnaders energianvändning, tekniska status och inomhusmiljö (BETSI). Besiktningar och mätningar genomfördes i cirka 1 800 byggnader i 30 kommuner. En enklare sammanställning av BETSI-resultatet för fysisk tillgänglighet i flerbostadshus lämnades av Boverket till den statliga utredningen *Bostäder att bo kvar i*. Där framgår bland annat hur lagstiftning och byggherrar hanterat förekomsten av hiss i flerbostadshus genom årens lopp.

En översiktlig sammanställning av gällande lagar och regler för tillgänglighet i flerbostadshus publicerades som bilaga i Boverkets handbok *Inventera tillgängligheten i flerbostadshus*.

Vad gjorde de kommuner som blev utan stöd?

En enkät sändes ut till de 23 kommuner som sökt men blivit utan medel, 12 kommuner svarade. Syftet var att få en bild av vad stödet har för betydelse.

¹⁷ Hässleholms kommun

¹⁸ Befolkningsstatistik den 31 december 2014, SCB.

¹⁹ Se Boverkets webbplats för mer information om BETSI:

<http://www.boverket.se/sv/byggande/uppdrag/avslutade-uppdrag/sa-mar-vara-hus/>.

delse och om de kommer fortsätta den arbetsplan som de redovisat i sina ansökningar.

På frågan om kommunerna alls planerar att gå vidare med en inventering menar samtliga att bristande ekonomi omöjliggör en fortsättning, vilket gör att inventeringsplanerna skjuts upp eller uteblir helt. Två kommuner gick trots uteblivet stöd vidare med inventeringsarbetet under 2016. Oxelösund hade redan tidigare inventerat 75 procent av beståndet och ska klara av resterande 25 procent och Östra Göinge startar arbetet med att ta fram ett nytt bostadsförsörjningsprogram under 2016, i vilket en inventering kommer att ingå.

På frågan om vad Boverket borde bidra med framöver för att fortsätta främja inventeringar, svarade övriga tio kommuner att de helst ser fler informationsträffar, webbseminarier eller liknande utbildningsinsatser om inventeringsarbete – utöver en ny stödperiod. Ett par kommuner efterfrågade fler goda exempel på genomförda inventeringar. På webbplatsen har Boverket valt att lyfta fram tre kommuner: Trelleborg, Linköping och Sandviken.²⁰ År 2013 publicerade Boverket även rapporten ”Tillgänglighetsinventering av flerbostadshusbeståndet – uppföljning av delmål 3 och exempel från fem kommuner”²¹ som beskriver fem vanliga inventeringsverktyg och hur kommunerna arbetat med dessa. Exempelen är hämtade från Norrköping, Kristianstad, Halmstad, Karlskrona och Göteborg.

De flesta använde TIBB

Det vanligaste enskilda inventeringsverktyget är TIBB, både bland stödmottagare och bland de kommuner som har inventerat enligt Boverkets årliga bostadsmarknadsenkät. Bland stödmottagarna var det 36 av 48 kommuner som valde TIBB som inventeringsverktyg. Av dessa 36 var det 9 som avstod från att upphandla inventeringen och därmed på egen hand valde TIBB. De konsultföretag som genomför inventeringar säljer en paketlösning till kommunerna där ett givet inventeringsverktyg ingår. Fyra stödmottagare upphandlade konsulter som inte använde TIBB.

Övriga stödmottagare använde eget verktyg, konsultens verktyg, Housing Enabler eller T-märkning. Tabell 9 visar resultatet i Bostadsmarknadsenkäten för 2016:

²⁰ Kommunexempel på Boverkets webbplats:

<http://www.boverket.se/sv/byggande/tillganglighet--bostadsutformning/inventering-av-bostadsbestandet/tre-kommuner-om-sina-inventeringar/>

²¹ Boverkets rapport 2013:24 <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2013/tillganglighetsinventering-av-flerbostadshusbestandet/>

Tabell 9 Antal kommuner och angivet verktyg i BME 2016

TIBB	54
T-märkning	2
Housing Enabler	1
Botestet	1
AIMB	1
Annat	57
Ej angivet	24

Källa: Bostadsmarknadsenkäten 2016

Under kategorin ”annat” uppger kommunerna att de använt ”eget verktyg” och ”konsultens verktyg”.

De inventeringsverktyg som finns uppnår olika mål och fyller olika syften. Det är därför viktigt att kommunen inte bara är medveten om de olika inventeringsverktygens funktion utan även ändamål. Kommuner med liknande förutsättningar kan välja olika inriktningar, och därmed olika inventeringsverktyg. Valet styrs av vilken typ av kunskapsunderlag kommunen vill skapa. På det viset styr valet av inventeringsverktyg resultatet.

Det finns en sammanställning av omkring 40 olika etablerade verktyg²² som är en bra guide i valet av ett ändamålsenligt inventeringsverktyg. Därtill finns den ovan nämnda exempelsamlingen från 2013 och ytterligare exempel på Boverkets webbplats.

Tabell 10 Verktyg per år för stödmottagare och kommuner utan stöd

	2014	2015	Utan stöd	Totalt
TIBB	11	20	11	42
Egen checklista	2	1	3	6
T-märkning	0	2	1	3
Housing Enabler	0	0	2	2
Annat	1	5	4	10
Ej uppgivet	3	6	4	13

Källa: Kommunernas ansökningar och slutrapporter

²² Se länk i litteraturförteckningen till skriften *Tillgänglighetsinventering av bostäder – vilka verktyg finns?* från FoU i Väst vid Götalandsregionen.

Tabell 9 visar fördelningen av valda inventeringsverktyg för samtliga 76 sökanden samt totalsiffra per verktyg.

Kritik mot TIBB

Viss kritik framfördes mot TIBB som verktyg. Till exempel kan kontrastmarkeringar – eller bristen på sådana – ha stor inverkan på inventeringens slutresultat. Många stödmottagare valde därför att lyfta ut den faktorn för att få en mer rättvis bild av tillgänglighetsnivån i flerbostadshusen. En annan kritik som framfördes var att TIBB är utformat för flerbostadshus med gemensamt trapphus, vilket blir ett problem när det handlar om flerbostadshus där varje bostad har en egen entré.

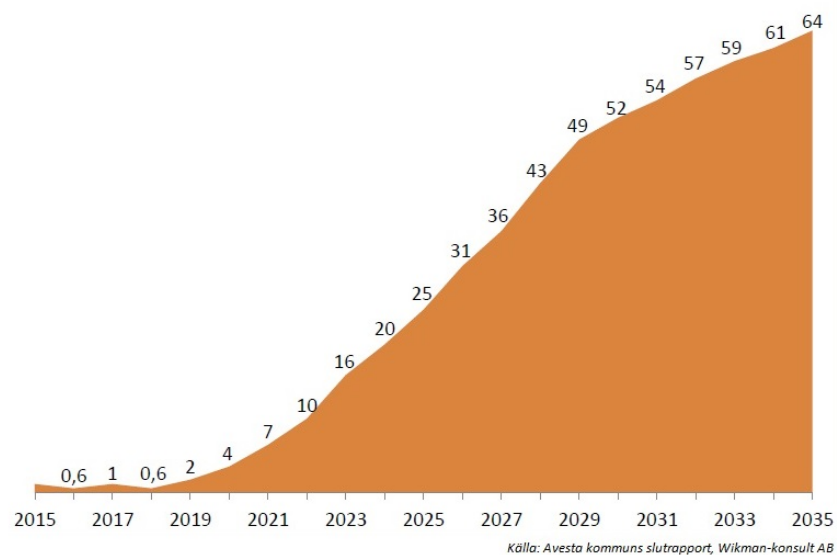
Kommunens information till medborgarna

De stödmottagande kommunerna har huvudsakligen informerat medborgarna om inventeringsresultatet genom nyhetsflödet på sina webbplatser och i ett flertal fall även fått lokala media att rapportera om att man genomfört en tillgänglighetsinventering. En del kommuner höll även offentliga möten och de kommuner som samarbetat med privata fastighetsägare bjöd i regel in dessa till ett informationsmöte.

Den drivande faktorn är också den största utmaningen

Den drivande faktorn bakom behovet av att inventera är demografin: behovet av tillgängliga bostäder kommer att öka i takt med att Sverige får allt fler invånare över 80 år. Utmaningen är inte längre en abstrakt framtidsbild utan en dagsaktuell arbetsuppgift.

Den statliga utredningen *Bostäder att bo kvar i* konstaterar att behovet av god tillgänglighet blir akut för de flesta först omkring 80-årsåldern och menar att vi förmodligen kommer få se allt fler som flyttar i 70–75-årsåldern.²³ God fysisk tillgänglighet i vår bostadsmiljö är viktig redan i dag men kommer alltså få en allt större samhällsekonomisk betydelse även för kommunerna. I kommunernas slutrapporter till Boverket beskrivs tillgänglighetsinventeringen som ett strategiskt arbete med en förebyggande och kostnadsbesparande effekt. En konsult som inventerat åt ett flertal kommuner illustrerar exempelvis detta genom en graf²⁴ över Avesta kommuns kostnadsutveckling för särskilt boende/äldreboenden med nuvarande planering.

²³ SOU 2015:85, s. 159.

²⁴ Avesta kommuns slutrapport, bilaga 1, s. 20.

Det finns förstås vissa problem²⁵ med att förenkla ett komplext förhållande så som görs i grafen, men ska en hypotetisk exponentiell kostnadsutveckling illustreras så är det en synnerligen effektiv bild. Enligt grafen sker den stora ökningen under 2020-talet då kostnadsökningen går från fyra till 52 miljoner kronor.

Alla Sveriges kommuner står inför samma utmaning; att om tio år är 40-talisterna mellan 75 och 85 år gamla.²⁶ Söktrycket på stödet visar att allt fler kommuner ser tillgänglighetsinventeringen som ett sätt att hantera planeringen av bostadsförsörjningen inför de ökande behoven av fungerande bostäder. Inte minst utredningen "Bostäder att bo kvar i" som landar i slutsatsen att det bland annat krävs fler tillgängliga bostäder och bostadformer som är lämpliga för seniorer.²⁷ Här talar man även om boende med möjligheter till gemenskap och behovet av en bättre information om den lokala bostadsmarknaden med mera. En intressant strategi som i förbigående lyfts fram är att:

Eftersom äldre personer ofta vill bo kvar i sin stads- eller kommunal, är ambitionen från Gävle kommuns sida att ha en god geografisk spridning i utvecklandet av olika typer av bostäder för äldre.²⁸

Många kommuner undersöker just detta i sina slutrapporter; hur många äldre som bor i varje stadsdel eller tätort. Några kommuner lät även en sådan inledande analys ligga till grund för prioriteringen av vilka områden som är mest angelägna att inventera. Här är utmaningen att åstadkomma bostäder som svarar både mot ett fysiskt såväl som ett psykosocialt behov. Ensamhet och social isolering är generellt ett vanligare problem för personer som har en funktionsnedsättning jämfört med övriga befolkningen, inte bara för äldre.²⁹ Detta är förstås en viktig faktor för den äldre som överväger att byta bostad, bredvid aspekter som närhet till samhällsservice och kommunikationer.

²⁵ Dagens äldreomsorg är justerad efter dagens behovsnivåer och lokala ekonomiska ramar. Grafen är hypotetisk och baserad på en nulägesbild i Avesta kommun, och förutsätter alltså att ingen annan utveckling kommer inträffa över åren annan än den demografiska utvecklingen.

²⁶ SOU 2015:85, s. 231.

²⁷ Ibid., s. 225ff.

²⁸ Ibid., s. 287.

²⁹ Myndigheten för delaktighet: Samlad uppföljning av funktionshinderspolitiken – Hur är läget 2015?, s. 63f.

Slutsatser

Inventeringsstödet har genererat ett kunskapsunderlag till ett antal kommuners planering, förmedling och åtgärder av tillgänglighet i beståndet, som är av stor nytta för att möta framtida demografiska utmaningar i Sverige. Stödets utbetalade belopp kan anses förhållandvis små i relation till resultaten av stödet. Samtidigt har kommunerna visat ett stort intresse för att använda stödet. Bland kommuner som har ansökt om investeringsstöd utan att få ansökan beviljad, har arbetet med tillgänglighetsinventeringar däremot skjutits upp eller helt uteblivit. Boverket ser att det finns ytterligare utrymme för att stimulera kommuner till att genomföra tillgänglighetsinventeringar genom inventeringsstödet, samtidigt som kommunerna har visat ett behov och eget intresse av att stödet fortsätter.

Ökat samarbete, även med privata fastighetsägare

Inventeringens bredd, med allt från behovsanalys, bostadsförsörjning, fastighetsförvaltning, bostadsanpassning och strategiska planeringsfrågor med mera, visar att inventeringen är ett projekt som skapar samarbete. Stödmottagarnas slutrapporter vittnar om samarbeten internt över förvaltningsgränser, och externt mellan kommunen och fastighetsägare, bostadsrättsföreningar och inte minst mångfalden av funktionshinderförbund. Inventeringen har lett till att kommuner i många fall tagit kontakt med fastighetsägare de tidigare saknat samarbete med.

Bostadsmarknadsenkäten visar att kommunerna fram till 2014 främst inventerade allmännyttan. Boverket rekommenderade därför ett samarbete med privata fastighetsägare kring inventeringsarbetet både i informationen om stödet och i handboken. Stödets utfall visar att ungefär hälften av stödmottagarna har involverat privata fastighetsägare, vilket är en positiv utveckling.

De flesta vill kunna planera smartare

Hela 41 av de 48 kommunerna vill använda inventeringsresultatet som underlag i olika planeringsarbeten, inte minst i skapande av nya riktlinjer för bostadsförsörjningen. Det innebär att stödets syfte får betraktas som uppfyllt, eftersom en inventering innebär att kommunen skapar bättre förutsättningar för den pågående och framtida utvecklingen av flerbostadshusbeståndet, att inventeringen ger ett informationsunderlag som kan leda till att bättre beslut fattas. Boverket lyfter särskilt i handboken att en ökad kunskap om samhällets faktiska tillgänglighetsnivå innebär att gamla hinder kan undanröjas och nya undvikas. Stödmottagarna har be-

skrivit mer eller mindre ingående att olika förvaltningar har samarbetat kring utformningen av inventeringsarbetet, vilket visar att stödet även har stimulerat handläggare att mötas mellan olika kommunala förvaltningar.

Inventeringsresultaten är värdefulla för fler än kommunerna

Kommunernas inventeringar innebär även att den fysiska tillgängligheten i flerbostadshusen kan följas upp av Boverket på nationell nivå och av länsstyrelserna på regional nivå. Sådana sammanställande uppföljningar kan också ligga till grund för framtida beslut om hur staten kan stödja arbetet med tillgänglighet, i området mellan bostadsanpassningar och enkelt avhjälpta hinder. Den här typen av inventeringar undersöker den fysiska gråzonen där medborgaren rör sig från privatbostaden och ut i den offentliga miljön. Det befintliga beståndet är av olika orsaker en naturlig gråzon i regeringens inriktningsmål för ökad fysisk tillgänglighet, där plan- och bygglagen (2010:900) endast gäller vid ombyggnad eller ändring.³⁰ Här stimulerar stödet till viktiga insatser även i det befintliga beståndet.

Många kommuner vill använda tillgänglighetspotentialen

Två tredjedelar av stödmottagarna vill använda inventeringsresultatet för att stärka förmedlingen av bostäder. De ser nyttan av att identifiera var tillgänglighetspotentialen finns redan i dag i flerbostadshusen. I stödet finns krav på att stödmottagaren ska informera kommuninvånarna om inventeringens resultat, något som stödmottagarna i regel följt genom anslag på den egna webbplatsen och kontakter med lokal press och media. Syftet med informationen bör vara att skapa ett medvetande om möjligheten och därmed en mer initierad efterfrågan på lägenheter med bättre fysisk tillgänglighet. Det är lättare att sent i livet ta ett så stort beslut som ett byte av bostad innebär, om man vet vilka alternativ som möter ens behov. I förlängningen är det därför positivt att så många av stödmottagarna väljer att använda inventeringsresultatet även på detta sätt.

Inventeringen kan vara kostnadsbesparande

Betraktas tillgänglighetsinventeringen som en del av ett förebyggande arbete blir kostnaderna för stödet på sikt sannolikt samhällsekonomiskt lönsamt, på samma sätt som bostadsanpassningsbidraget.³¹ Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv är ökad fysisk tillgänglighet kostnadsbespa-

³⁰ Regeringens skrivelse 2009/10:166, s. 74.

³¹ Boverket 2014:38, s. 45.

rande trots att förbättringar alltid innebär någon form av investeringskostnad.

Det är alltid billigare att göra rätt från början, och att rätta till befintliga fel så snart som möjligt. Detta märks bland annat när kvarboendepincipen kan värnas och fler äldre har möjlighet att bo kvar och leva ett självständigt liv, om inte på grund av en redan god fysisk tillgänglighet i flerbostadshuset, så med hjälp av bland annat bostadsanpassningar. Generella förbättringar i flerbostadshusen kan bidra till att fördröja behovet av insatser från äldreomsorgen.

Den medvetenhet som inventeringen skapar kring fysisk tillgänglighet kan i förlängningen bidra till att kommunerna slår vakt om tillgänglighetsregler både i nybyggandet och i arbetet med enkelt avhjälpna hinder.

Referenser

BFS 2014:2 IFT1: *Boverkets föreskrifter om stöd till kommuner för inventering av den fysiska tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet.*

Förordning (2013:922) om stöd till kommuner för inventering av den fysiska tillgängligheten i flerbostadshusbeståndet.

Lag (2000:1383) om kommunernas bostadsförsörjningsansvar.

Plan- och bygglag (2010:900).

Regeringens skrivelse 2009/10:166: *Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt.*

Tryckta källor

Boverket: *Tillgänglighetsinventering av flerbostadshusbeståndet – uppföljning av delmål 3 och exempel från fem kommuner.* Karlskrona: Boverket. Rapport 2013:24.

Boverket: *Inventera tillgängligheten i flerbostadshus – en handbok.* Karlskrona: Boverket (2014).

Boverket: *Översyn av lagen om bostadsanpassningsbidrag m.m.* Karlskrona: Boverket. Rapport 2014:38.

Boverket: *Strategin för genomförandet av funktionshinderpolitiken 2011–2016.* Karlskrona: Boverket. Rapport 2015:12.

Idegård, Katarina; Fehler, Joanna och Lindahl, Lisbeth: *Tillgänglighetsinventering av bostäder: vilka verktyg finns?* Göteborg: FoU i Väst/GR (2012).

Myndigheten för delaktighet: *Samlad uppföljning av funktionshinderspolitiken: hur är läget?* Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet (2015).

Socialdepartementet: *En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011-2016.* Stockholm: Socialdepartementet, Regeringskansliet (2011).

SOU 2015:85 *Bostäder att bo kvar i – Bygg för gemenskap i tillgänglighetssmarta boendemiljöer.* Betänkande av Utredningen om bostäder för äldre.

Otryckta källor

Elektroniska källor

BETSI: <http://www.boverket.se/sv/byggande/uppdrag/avslutade-uppdrag/sa-mar-vara-hus/>

Bildspel om inventering, direktlänk:

<http://www.boverket.se/contentassets/d9ddaa6261324e4eb3c0187e68cbe4ac/inventera-tillgangligheten.pptx>

Delmål 3: <http://www.boverket.se/sv/byggande/tillganglighet--bostadsutformning/inventering-av-bostadsbestandet/>

Kommunexempel på inventeringar:

<http://www.boverket.se/sv/byggande/tillganglighet--bostadsutformning/inventering-av-bostadsbestandet/tre-kommuner-om-sina-inventeringar/>

Stödet: <http://www.boverket.se/sv/bidrag--garantier/kommuner/stod-for-inventering-av-tillganglighet/>

Webbguide om inventering: <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/guider/guide-for-inventering-av-tillgangligheten-i-flerbostadshus/>

Tillgänglighetskonferens i Trelleborg:

<http://www.trelleborg.se/sv/aktuellt/nyheter/2013/oktober/trelleborg-arrangerar-nationell-tillganglighetskonferens/>

Tillgänglighetskonferens i Luleå:

<http://blogg.boverket.se/2014/04/07/tillganglighetskonferensen-i-lulea/>

Om stödet: <http://blogg.boverket.se/2014/01/31/lansering-av-stod-och-handbok/>

Inspirationsträff del 1:

<http://blogg.boverket.se/2014/04/01/inspirationstraffar-del-1/>

Inspirationsträff del 2:

<http://blogg.boverket.se/2014/04/11/inspirationstraff-del-2/>

Feedback på inspirationsträffarna:

<http://blogg.boverket.se/2014/04/11/feedback-pa-inspirationstraffarna/>

Myndigheten för delaktighet om inventeringsarbete:

<http://www.mfd.se/tillganglighet/gor-tillgangligt/inventera-tillganglighet/>

Regeringen om Strategin för funktionshinderpolitiken:

<http://www.regeringen.se/sb/d/14025/a/171269>

Senior Göteborg informerar medborgarna med hjälp av T-märkning:

http://issuu.com/vartgoteborg/docs/bo_bekv_mt_hemma_guiden_low/0

TIBB är förkortning för ”Tillgänglighet i befintligt bestånd” och är en webbapplikation med licensavgift <http://www.t-d.se/sv/>

Övrigt

Boverkets konsekvensutredning för stödet: Dnr 1399-5010/2013.

Kommunernas ansökningar och slutrapporter.

Bostadsmarknadsenkäten 2010–2014.

Enkät till kommuner som sökt men blivit utan stöd 2014–2015.

SCB: Befolkningsstatistik 31 december 2014 samt befolkningsframskrivningar.

Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se